

Filemon Béla

Kőrösy László és a városegysítés

Az esztergomi Laskai Osvát Antikvárium 2018-ra meghirdette a Dr. Kőrösy László Emlékévet, amelynek mintegy felvezetője volt 2016-ban az antikvárium által kiadott Diákkori naplóm című kötet megjelenése. Az Esztergom és Vidéke című folyóirat alapítója 1890-ben Dömösön villát építtetett magának, és nyarait rendszeresen itt töltötte, majd 1911-ben történt nyugdíjazása után itt telepedett le családjával. Kőrösyt 1918. április 26-án Dömösön érte a halál, és a helyi temetőben kísérték utolsó útjára. Esztergomban közadakozást indítottak egy méltó sírhely felállítására, ám a kezdeményezés nem érte el célját. Erre pontosan száz esztendő kellett várni. Az emlékévhöz csatlakozva 2018. április 26-án a dömösi katolikus temetőben ünnepélyesen felavatták a fáradhatatlan író, szerkesztő, tanár síremlékét. A rendezvénysorozat ezt követő eseménye, a Dr. Kőrösy László emlékkönyv bemutatója június 5-én volt a Helischer József Városi Könyvtárban. Három nappal később (az Esztergomi Ünnepi Könyvhét keretében) az antikvárium egy kerekasztal-beszélgetést szervezett a Vármúzeum Lovagtermében Göröngyös utakon címmel. Ezen az Esztergom és Vidéke című, 1986-ban újraindított folyóirat egykori két főszerkesztője, a jelenlegi, valamint támogatói osztották meg emlékeiket és gondolataikat a hallgatósággal.

Természetesen valamilyen formában mi is kapcsolódni szeretnénk az emlékévhöz. Ennek tudható be, hogy előző számunkban közöltük Spóner Orsolya kitűnő írását Dömösi körkép Kőrösy László idejéből cím alatt. Az alább következő írásban az Esztergom és Vidéke folyóirat indulásába nyerhetünk betekintést, különösen arra fókuszálva, miként érbenyesültek a Kőrösy által megjelölt szerkesztői elvek, célkitűzések és megfontolások. Melyek voltak ezek? Itt mindenképpen érdemes megemléznünk Kőrösy röpiratát, Szabadelvű sajtót! címmel, amely 1879-ben jelent meg, minden bizonnyal még az Esztergom és Vidéke indulása előtt. Az írás két nagyon fontos mondattal indít: „A sajtó csak akkor káros, midőn nem az őszinte igazság szolgálatában áll s mikor bizonyos emberek és körök kedvéért az igazságot elhallgatja, megmódosítja vagy elferdíti. Rohamos haladású századunknak nem hatodik, hanem első nagyhatalma a sajtó.” A média Kőrösy számára attól szabadelvű, hogy a pártérdekekkel szemben az egész közösség érdekeit tartja szem előtt, a lényeges kérdéseket, problémákat nem agyonhallgatja vagy elferdíti, hanem azokat több oldalról megvilágítja, valódi párbeszédet, egészséges polémiát fon köréjük. A röpirat azt mutatja, hogy Kőrösy mélyen hitt a tudomány és a művelt-

ség erejében, valamint győzelmében, amelyet a sajtó segítségével fog kivívni. Bár elismeri, hogy a modern, szabadelvű napilapok szinte kizárólag a fővárosban jelennek meg, azért a helyi lapoknak is nagyon fontos szerepet tulajdonít, amennyiben őszintén és elfogulatlanul képesek szolgálni a helyi közösségek (és nem egyének) érdekeit. Továbbá konkrét feladatokat is megfogalmaz az esztergomi sajtó számára, amelyek lendületet adhatnak a város kulturális és gazdasági fejlődésének. Köztük kiemelkedő figyelmet kap a városrészek egyesítésének az ügye (erre később még visszatérünk), de fontos feladat lenne egy állandó színház létrehozása is. Egy helyi lapnak foglalkoznia kell az egyesületek belső életével, tevékenységével, kritikus hozzáállással tudósítania kell a városi közgyűlésekről, nem pedig egyszerűen csak áttemelni a jegyző kivonatát, ahogy azt jelenleg teszik. Fontos szerepet kell vállalnia az ipar és kereskedelem támogatásában.

Az Esztergom és Vidéke első száma 1879. június elsején jelent meg. Az olvasóhoz! címen egy szerkesztőségi hitvallással, mondhatni ars poetikával indul, amelynek első mondata a következő: „Midőn e lap szerkesztésére vállalkoztam, törekvésem legfőbb célja gyanánt lebegett előttem, hogy az itteni közérdekeknek és az előrehaladás követelményeinek legyenek hű és pártatlan tolmácsolója és legbuzgóbb apostola.” Olyan kifejezések uralják a vezércikket, mint közjó, nép java, felvilágosodott nép, őszinte szó, igazság mértéke szerint, társadalom erénye és általános meggazdagodás. Mintha a Szabadelvű sajtót! elnevezésű röpirat köszönné vissza, egyértelműen azt a szellemiséget hordozza. Ám nem Kőrösy László a cikk szerzője, hanem Sarkady István. Sokak szerint ez utóbbi volt valójában az Esztergom és Vidéke elindítója, és ezt bizonyítja az a tény is, hogy az első lapszámokban ő van feltüntetve felelős szerkesztőként, továbbá számos cikknek és versnek is ő a szerzője. Kőrösy László neve azonban augusztus-harmadikáig egyáltalán nem szerepel a lap hasáb-

Tomovics Marianna: Viharban (akril, 60 x 70 cm, 2008)

jain, még szerzőként (álnéven) sem. Mindezek ellenére erősen feltételezhető, hogy számos, a közérdeket lényegesen érintő munka tőle származik, noha ezek név nélkül jelennek meg. Am mutatja, hogy a kezdetektől részt vesz a szerkesztőségi munkában, és ezt a feltételezést támasztják alá a következő hetek eseményei.

Július 31-én utoljára szerepel Sarkady neve felelős szerkesztőként, és a harmadik oldal alján egy rövid, ám kiemelt szedésű közlemény jelenik meg arról, hogy a szerkesztőség megválílik tőle. Még annyit hoz itt az olvasó tudomására id. Mellinger Rezső, a lap tulajdonosa és kiadója, hogy a következő számban fognak bővebb tájékoztatást adni az ügyben. Augusztus harmadikán valóban egy Nyilatkozattal indítanak, amelyet minden bizonnyal Kőrösy írt meg, ám aláírásként az Esztergom és Vidéke szerkesztősége szerepel. A cikk lényegében hallgat a változás okairól, rövid említést tesz Sarkady kifogásolható modoráról, és nehezményezi, hogy az elbocsátott szerkesztő saját „észjárása” szerint igyekezett a lapot irányítani. A nyilatkozat valójában nem más, mint a szabadelvű sajtó Kőrösy által értelmezett ismérveinek, feladatának ismételt megfogalmazása, megerősítése. Hogy ebből mit nem értett meg Sarkady István, vagy megértette, de másként értelmezte ezeket az elveket, az egyáltalán nem derül ki ebből az írásból. Ennek ellenére bizonyos, hogy Kőrösy nem nézte jó szemmel az első szerkesztő tevékenységét, amit világosan bizonyít az a néhány mondat, amit Az „Esztergom és Vidéke” négy évtizede (1917. dec. 25.) című visszaemlékezésében leír: „...házi tanári elfoglaltságom miatt az első számokat valami Sarkady István nevezetű, veterán vándor újságíró állította össze.” Majd röviddel ezután a következő mondat olvasható: „...Sarkady rövid mézeshetei után végre megszűnt az ő személyeskedő és korlátolt, ideiglenes és zajos rémuralma is.” Megnevezi azokat is, akik az elcsapott szerkesztőt támogatták: Losonczy László, Pethes Géza Aladár és Latky Károly (ez utóbbi Bojtorján és Agglegény neveken is publikált a lapban). Az első két hónapban rendszeresen olvasható a nevük az újság hasábjain, augusztustól azonban már teljesen eltűntek, ami azt mutatja, hogy egészen komoly csatározások folyhattak a szerkesztőségben. Az egyetlen kivétel Bojtorján, aki augusztus 24-ig még lehetőséget kap, de az aznap megjelenő lap Vasárnapi levél nevezetű rendszeres tárcájában szimbolikusan eltemetik, és helyére Agglegény lép. Felmerül a gyanú, hogy Latky Károly örökébe ezen álnév alatt Kőrösy áll be, de a cikkek stílusa alapján nem ez a valószínű, inkább elképzelhető, hogy másvalakit, másvalakiket emeltek be tárcáirónak. Annyi bizonyos, hogy Kőrösy a későbbiekben Latky Károlyt nem említi munkatársként az újság életében. Visszatérve az augusztus 3-i számhoz, innentől egyértelműen Kőrösy László nevezetik a szépirodalmi rovat

vezetőjeként, felelős szerkesztő Igazmondó, amely a szerkesztőség egészét jelenti (nem egy ember lapja, hanem a közösségé), de szeptember 14-től a felelős szerkesztő már Kőrösy László.

A lap megszületésének idejében még nem igazán ültek el azok a hullámok, amelyeket az 1876. évi XX. törvénycikk gerjesztett a városlakók lelkeiben. Ez a törvénycikk, másik 46 várossal egyetemben, megfosztotta Esztergomot törvényhatósági jogától, aminek lényege az volt, hogy a vármegyékkel szinte teljesen megegyező státuszt biztosított számára. Az indoklás az volt, hogy Esztergom lélekszáma nem éri el a 15 000 főt. A várost ugyanis akkoriban az ún. királyi város egymaga alkotta kb. 9 000 lakójával, mert akkor még Víziváros, Szenttamás és Szentgyörgymező jogállás szerint különálló települések voltak. Érdemes itt megemlíteni, hogy az 1848-as forradalom olyan lelkesedést váltott ki az említett négy településen, ami az egyesítési folyamat megindításához vezetett. A szabadságharc leverése azonban megakasztotta ezt a folyamatot, ám a Bachkorszak masszív hivatali gépezete (a heves tiltakozások ellenére) mégis keresztülvitte a város egyesítést. Így azonban valahogy senkinek sem kellett az egység, ezért aztán 1867-ben a vármegye, Víziváros, Szenttamás és Szentgyörgymező követelésére megint darabokra szedték a várost. 1879-re azonban ismét megfordult a széljárás, a fent említett törvénycikk felrázta a várost, és a közélet figyelme ismét az egyesítés fontosságára terelődött. Az Esztergom és Vidéke kitüntetett figyelmet szentelt az ügynek, rendszeresen jelentek meg azok az írások, amelyek érvekkel támogatták az ismételt összeolvadást. Ezek a cikkek mindig név nélkül jelentek meg, mégis feltételezhető, hogy Kőrösy László írta meg azokat. Már a második szám első hasábjára ezzel foglalkozik, felhívva a figyelmet arra, hogy szétszabdalva minden település gyenge, egyesülve viszont olyan célokat tudnak elérni, ami minden polgár számára hasznos lehet. „A négy városrész külön és egyenként kicsiny és törpe; vállvetve és egyesülve pedig nagy és hatalmas. Szavának sulya, állásának tekintélye van!” Ezen túlmenően arra a mosolyogni való állapotra is rámutat a cikkíró, miszerint ha a hídon át Esztergomba érkezik egy idegen, mielőtt beér a városba, két megyei településen kell áthaladnia: Vízivároson és Szenttamáson. Kevésbé adhat okot a derültségre azonban az a tény, hogy a széttagoltság miatt a bűnüldöző hatóságok nem minden esetben tudják elvégezni a feladatukat. A megyei pandúr egy tolvaj üldözése során például nem lépheti át a város határát, és ez megfordítva is igaz. A racionális érveken túl nem fukarkodik a szerző az olvasóközönség érzelmeire ható mondatokkal, kiszólásokkal. Szinte egy átfogó népi mozgalmat vizionál, és igyekszik felkorbácsolni a polgárok hevületét, kijelentve: „a ki ellenünk van: az Esztergom ellen van!”

A következő számban folytatódik a cikksorozat, ezúttal a négyosztályos reáliskola fenntartására kihegyezve. Ezt ugyanis évekkel ezelőtt úgy alapozták meg, hogy a négy összenőtt település közösen állja a működés költségeit, ám ebből Víziváros, Szentgyörgymező és Szenttamás fokozatosan kihátrált, és idővel kizárólag a királyi város költségvetését terhelte, még hozzá úgy, hogy a környék gyerekei is ebben az intézményben tanultak. A fenntartó város ezt a visszasságot úgy igyekezett megszüntetni, hogy a környékbeli diákoktól, illetve azok szüleitől, magasabb tandíjat szedett be. Nos, ez utóbbi gyakorlatot fájjalja leginkább a cikkíró, rámutatva arra, hogy ez kivált a szegény családokat sújtja, így nem egy esetben tehetséges fiatalok maradnak ki az oktatásból, ez pedig egyszerűen szólva megengedhetetlen tékozlás. Az írás egy rövid bekezdésében azon keserű tényre hívja fel a szerző a figyelmet, miszerint a városrészek lakói vajmi kevés testvéri érzületet tanúsítanak egymás iránt, noha a franciák forradalma erre tanítja az emberiséget. Elegendő, ha egész nemzetünk példáját vesszük magunk elé: tőlünk valaha egész Európa rettegett, most pedig a széthúzás, a pártoskodás szolgáskodásba taszítja az országot. A város ebben ne kövesse a többi magyart, hanem éppen ellenkezőleg: fogjon össze, sőt mutasson példát, „hogy Esztergom akarja és tudja elfoglalni az őt megillető szereplés színpadán ama díszes helyet, melyet történelmi multja, állása és kincseinél fogva elfoglalni legszentebb kötelessége.”

A június 12-ei számban ismét az első oldalt szentelik az egyesítés ügyének. Ezúttal a szerző az adóügyek szemszögéből közelíti meg a kérdést, mindjárt az elején leszögezve, hogy a modern társadalomban az államnak és a településeknek működésükhöz feltétlen szükségük van pénzbevételekre. A cikk írója korántsem tekinthető elfogulatlannak, amikor és amiképpen Franciaországot hozza elő példaként, utalva arra, hogy a frank nép milyen példamutatóan adózik, ezzel nem csupán az állam működtetésének költségeit teremti elő, de még többletre is futja. Holott egy évtizeddel ezelőtt „a dölyfös német fegyverek” hasítottak bele az országba (utalva ezzel az 1870-ben lefolyt porosz–francia háborúra, amelyben utóbbiak megalázó vereséget szenvedtek). Tetten érhető itt, mennyire él még az 1789-es forradalom tisztelete. Az írás további része azt igyekszik igazolni, hogy az egyesítéssel növekednének a bevételek, főleg a három kisebb település bevételei, így valójában ők járnának legjobban, amennyiben ez megtörténne. A cikkíró azonban nem tesz eleget ígéretének, nem derül ki ugyanis, miképpen jutna több pénz a város egészének és részeinek. Megtudjuk viszont, hogy a városvezetés a hiányzó bevételeket pótdókkal igyekszik kiegyenlíteni. Ennek a bizonyos pótdóznak a mérséklésére az egyesítés nagyon is valós lehetőségeket kínál. Egyik példának az ún.

kövezetvámot (ezt az idegen járművek fizetik a településnek az úthasználat fejében) hozza fel a szerző, amely úgy növelhető, hogy a vámsorompókat egyszerűen kijebbn, az összevont város peremére helyezik, hosszabb útszakasz, tehát magasabb vám. Aztán egy másik számítását is megosztja az olvasóval a cikkíró: az egyesítéssel megkétszereződik a lakosság száma, így ugyanannyi pótdótot több ember fizet be, ezért aztán az egy főre eső teher a felére zsugorodik. Ezt mindenki beláthatja, akihez „a gondolkodás denevére olykor-olykor elpillant.”

Hogy mekkora szerepe lehetett a városegyesítésben az Esztergom és Vidéke által közölt cikksorozatnak, az természetesen utólag nehezen megbecsülhető, ám az mindenképpen valószínűsíthető, hogy jelentős erők támogatták azt. A küzdelem 1895-ben eredménnyel zárult, a négy város hivatalosan egybekapcsolódott, ám még ezen örvendetes esemény sem tudott elég lendületet adni Esztergomnak ahhoz, hogy a kiegyezés után kibontakozó általános hazai gazdasági fejlődés itt is kibontakozhasson. Az okok mélyeit most nem kutatva leszögezhető, hogy a kellő lendület hiányát maga a szerző is jól érezte, ami világosan kiderül a cikksorozat zárszavaiból: „Nekünk, akik nélkülözni vagyunk kénytelenek a haszonhajtó kereskedelmet, a boldogító ipart, közlekedésünk felett pedig gyakran a kétségbeesés örvényei között hanykodunk: – az üdvösségre vezető egyedüli utunk: – az egyesítés!!”

Tomovics Marianna: A gonosz kiűzése
(vegyes technika, 100 x 80 cm, 2016)